

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

докторки економічних наук, професорки Дихи Марії Василівни
на дисертацію Мاستила Андрія Ярославовича
«Державне регулювання економічним розвитком
ринку інтелектуальної власності»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 –
економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації. Інтелектуальна власність є важливою складовою в системі забезпечення як соціально-економічного розвитку країни, суб'єкта господарської діяльності, так і життєдіяльності окремого індивіда. Цінність об'єктів інтелектуальної власності обумовлена найважливішою на сьогодні компонентою – інтелектуальною. В той же час, для функціонування ринку інтелектуальної власності властива низка суперечностей. Зокрема: суперечність між нетоварною сутністю інтелектуальних продуктів та товарною формою їх реалізації; суперечність між індивідуальним та загальним характером інтелектуальної праці, втіленої у продуктах інтелектуальної власності; суперечність між індивідуальним невідчужуваним характером результатів інтелектуальної праці та необмеженим використанням їх матеріальних носіїв.

Важливе значення у забезпеченні ефективного функціонування ринку інтелектуальної власності відіграє держава, виконуючи при цьому функції:

- охорони та захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення їх реалізації у процесі залучення інтелектуальної власності до господарського обігу;
- формування сприятливих соціально-економічних умов для створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності;
- управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, які створені за рахунок державного бюджету та на підприємствах, що перебувають у державній власності (або акціонером яких є держава);
- гармонізації національного та міжнародного законодавства, яке регулює економіко-правові відносини, пов'язані з набуттям і реалізацією прав інтелектуальної власності;
- розвитку міжнародного співробітництва у сфері охорони та залучення до господарського обігу об'єктів інтелектуальної власності.

Невирішеність широкого кола проблем щодо забезпечення ефективного функціонування ринку інтелектуальної власності в Україні і обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи.

Актуальність теми та значимість результатів дисертаційної роботи обумовлюється також тим, що її результати знайшли застосування у виконанні науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на тему «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934), де автором обґрунтовано взаємозалежності та причинно-наслідкові зв'язки між ринковими чинниками та необхідністю державного регулювання економічним розвитком інтелектуальної власності в Україні.

Оцінка змісту роботи. У вступі автором обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення результатів дисертаційної роботи, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію отриманих наукових результатів.

Мета і завдання дослідження, що сформульовані в дисертації, передбачають заповнення існуючих в науці прогалин щодо наукового обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності в Україні.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні основи дослідження державного регулювання ринком інтелектуальної власності» проаналізовано понятійно-категоріальний апарат з питань ринку інтелектуальної власності з розкриттям особливостей його економічного змісту; висвітлено наукові підходи до дослідження місця інтелектуальної власності в соціально-економічному житті суспільства та діалектичному взаємозв'язку правових та економічних відносин; проаналізовано нормативно-правові аспекти у сфері економічного розвитку ринку інтелектуальної власності для більш цілісного розуміння їх функціонального призначення.

У другому розділі дисертації «Сучасні тенденції розвитку та регулювання ринком інтелектуальної власності України» висвітлено роль державного регулювання у системі національної економіки; обґрунтовано систему механізмів державного регулювання ринком інтелектуальної власності у контексті трансформації та модернізації національної економіки; розкрито сутність інфраструктури ринку інтелектуальної власності та визначено основні

його завдання, серед яких є удосконалення правового регулювання економічної складової права інтелектуальної власності, що передбачає систему сплати мита та зборів, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, надання якісного консалтингу, консультацій, інжинірингу, аудиту тощо; проаналізовано ринок інтелектуальної власності з виокремленням рівнів та об'єктів такого аналізу; проаналізовано рейтингові позиції України у світовому інституціональному середовищі за показниками захисту прав на ринку інтелектуальної власності; оцінено роль та місце інтелектуальної власності у галузевій структурі національної економіки.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Напрями удосконалення державного регулювання ринком інтелектуальної власності» на основі вивчення зарубіжного досвіду державного регулювання розвитком інтелектуальної власності та функціонуванням ринку інтелектуальної власності виявлено прямий та непрямий внесок інтелектуальної власності у ВВП різних країн (ЄС, Китаю, США та України); визначено науково-методичні підходи до удосконалення державного регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності на прикладі інших країн; оцінено прикладні аспекти інтелектуальної власності у системі національної економіки; обґрунтовано, що в Україні інтелектуальна власність генерує значно меншу частку виробництва в економіці, натомість в економіках із сильнішим захистом авторських прав та правозастосування, як правило, спостерігається більш висока частка інтелектуальної власності у ВВП та високий рівень креативності. Досліджено та узагальнено переваги цифрових технологій у корисливих мотивах усіх учасників ринку інтелектуальної власності; розкрито способи захисту цивільних прав в умовах цифровізації економіки; представлено основні проблеми національної системи інтелектуальної безпеки в умовах цифровізації. Розкрито складові та інструменти фінансових інновацій та їх місце і роль у контексті модернізації національної економіки та функціонування ринку інтелектуальної власності; розглянуто особливості інвестування в інтелектуальну власність; встановлено вплив інноваційного та фінансово-інвестиційного розвитку на забезпечення безпеки у сфері інтелектуальної власності та розроблено комплексну Концепцію державного регулювання розвитком ринку інтелектуальної власності України.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації становить

207 сторінок. Робота містить 26 таблиць, 22 рисунки та 3 додатки. Список використаних джерел налічує 206 найменувань.

Наукова новизна роботи. Серед результатів дослідження, висвітлених у *першому розділі, які характеризуються науковою новизною*, варто відмітити уточнення автором понятійно-категорійного апарату з теми дослідження, розширення фактологічної бази економічної теорії через поглиблене трактування фундаментальних понять «інтелектуальна власність» (з розкриттям особливостей її економічного змісту) та «ринок інтелектуальної власності». «Інтелектуальну власність» автор визначає як право використання, передачі та захисту конкретного результату інтелектуальної праці, зафіксованого документально, а також відносини, які при цьому виникають; «ринок інтелектуальної власності» – економічна категорія, яка розкриває характер відносин, що виникають у ході продукування, використання і передачі (купівлі/продажу) об'єктів інтелектуальної власності. Системний підхід до дослідження понятійного апарату, з'ясування взаємозв'язку ключових понять є вихідною базою у Концепції удосконалення державного регулювання ринком інтелектуальної власності України.

Цінним доробком автора є систематизація концептуальних положень щодо дослідження інтелектуальної власності, що, на відміну від існуючих, розкриває загальні і спеціальні принципи ринку інтелектуальної власності окремо та в цілісній взаємодії, а також розробка організаційної моделі з обґрунтуванням особливості ціноутворення на ринку інтелектуальних продуктів крізь призму ціни на інтелектуальний продукт, попиту та пропозиції на нього. При цьому, предметом на товарному ринку є не інтелектуальний продукт, а права на нього, що мають охоронятися та захищатися нормами права.

Також автором удосконалено класифікаційний підхід щодо групування нормативно-правового забезпечення інтелектуальної власності, що, на відміну від існуючих класифікацій, дає цілісне розуміння їхнього функціонального призначення. Виділено загальне, спеціальне законодавство України у сфері інтелектуальної власності, а також стандарти у сфері інтелектуальної власності, зокрема, державні щодо промислової власності, процедур патентування і патентних досліджень, а також міжнародні – ініційовані Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. На такій основі було обґрунтовано, зокрема, що нормативно-правове забезпечення інтелектуальної власності в

Україні з економічного погляду потребує посилення дії відповідних документів програмно-цільового характеру з належним рівнем ефективності їх виконання;

Грунтовним доробком автора, який отримано *в рамках другого розділу дисертаційної роботи*, є обґрунтування методичних підходів до комплексного аналізу рейтингової позиції України за показниками захисту прав на ринку інтелектуальної власності, які, на відміну від існуючих, дають змогу обґрунтувати пріоритети його розвитку та дозволяють виявити можливості покращення захисту прав інтелектуальної власності через стабілізацію політичної ситуації, посилення механізму кредитування у сфері інтелектуальної діяльності, а також активізацію боротьби з масовим піратством і порушенням авторських прав.

Заслуговує на увагу уточнення загальнонаукового поняття «інфраструктура» через інтерпретацію її функціональності. Такий підхід, на відміну від існуючих, дає можливість визначити умови та напрями удосконалення регулювання економічним розвитком інтелектуальної власності, які передбачають систему сплати мита та зборів, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності; надання якісної консалтингової, інжинірингової, рекламної та аудиторської підтримки з метою створення конкурентоспроможної інтелектуально місткої продукції, високих технологій та просування їх на ринок інтелектуальної власності, у т. ч. світовий.

У *третьому розділі* дисертаційної роботи науковим доробком автора є розвиток методичних основ аналізу та оцінювання частки інтелектуальної власності у ВВП країни. Даний підхід дозволяє виявляти прямий і непрямий внесок інтелектуальної власності у ВВП різних країн, аналізувати чинники та оцінювати показники стану системи інтелектуальної власності в різних країнах. З'ясовано, що в Україні інтелектуальна власність генерує значно меншу частку виробництва в економіці, тобто, в економіках із сильнішим захистом авторських прав та правозастосування, як правило, спостерігається більш висока частка інтелектуальної власності у ВВП та високий рівень креативності.

Заслуговує на увагу системний підхід до розуміння проблемних питань цифрової трансформації (цифровізації), що полягає у поєднанні захисту інтелектуальної власності, інституціонального забезпечення системи інтелектуальної безпеки і потребує спеціального наукового супроводу, актуалізує відповідну тематику подальших досліджень, а також дозволяє розвинути бачення інституціональних умов для створення загальнонаціональної моделі захисту та найбільш повного використання

інтелектуального потенціалу нації в інтересах розвитку конкурентоспроможності економіки України, максимально заснованої на знаннях та інноваціях. Такий підхід сприяє вирішенню нагальних проблем у сфері інтелектуальної власності не лише з позиції її захисту, але й щодо визначення правового режиму інтернет-сайтів, прозорості реєстраційних дій, встановлення чітких правил та відповідальності учасників ринку з можливістю їх чіткої ідентифікації, що дозволить перейти на більш високий рівень економічної культури та застосування виключно правових методів захисту інтересів.

Вагомим науковим здобутком автора є запропонована Концепція удосконалення державного регулювання ринком інтелектуальної власності в Україні, що ґрунтується на парадигмі пріоритетного інноваційно-інвестиційного його розвитку і стимулювання трансформаційних зрушень в національній економіці. Дана концепція системно враховує особливості розвитку національного ринку інтелектуальної власності, що сприятиме становленню ринкових відносин у сфері володіння (продукування, трансферу, комерціалізації) результатами інтелектуальної (розумової, творчої) праці на принципах добросовісної економічної конкуренції та публічного управління, сприятиме інноваційному розвитку.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором у дисертації визначається узагальненням та критичним опрацюванням значної кількості наукових праць по широкому колу проблем, пов'язаних з функціонування національного ринку інтелектуальної власності, його інфраструктурним забезпеченням, аналізом нормативно-правових основ розвитку інтелектуальної власності в Україні, вивченням зарубіжного досвіду державного регулювання ринку інтелектуальної власності, що обумовило обґрунтування автором напрямів удосконалення державного регулювання ринком інтелектуальної власності.

Рецензування дисертаційної роботи здобувача, ознайомлення з опублікованими науковими працями дозволяє зробити висновок про те, що основні положення, які визначають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, одержані Мاستило А. Я. в результаті наукового дослідження самостійно, відображають особистий внесок автора.

Визначені здобувачем завдання дисертації осмислені, ретельно опрацьовані і вирішені на достатньо високому теоретико-методичному рівні. Глибина дослідження, отримані наукові результати, рівень подання матеріалу,

публікації віддзеркалюють наявність теоретичних та аналітичних наукових розробок, які є предметом захисту кандидатської дисертації за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Повнота викладення у відкритому друці наукових положень дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи опубліковані автором у 14 наукових роботах, серед них – 9 статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, 5 публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій, у рамках яких основні теоретичні положення і практичні рекомендації дисертаційної роботи були апробовані.

Публікації та автореферат відображають зміст, основні положення, результати і висновки дисертаційної роботи.

Практична цінність одержаних результатів дисертаційної роботи. Про практичну значимість дисертації свідчить:

– використання результатів роботи при розробці напрямів державної економічної політики у сфері інтелектуальної власності Комітетом Верховної Ради України з питань економічного розвитку (довідка № 04-16/28-2020/77468 від 17. 01. 2020 р.);

– використання пропозицій автора в частині розроблення змін до законодавства України щодо підвищення рівня запобігання та протидії переміщенню через митний кордон України товарів, що порушують права інтелектуальної власності, розширення переліку об'єктів права інтелектуальної власності Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової, податкової та митної політики (довідка від 28. 01. 2020 р.);

– врахування рекомендацій автора щодо вдосконалення та гармонізації національного законодавства, напрямів формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (довідка № 2321-06/10722-07 від 19. 02. 2020 р.); також зазначені наміри використання результатів дисертації при розробці нормативно-правових актів з питань регулювання у сфері інтелектуальної власності та визначенні заходів щодо її реформування;

– врахування результатів роботи автора в процесі надання юридичних послуг в сфері інтелектуальної власності Адвокатським об'єднанням «АНТЕВЕРІС» (довідка № 053 від 18. 02. 2020 р.);

– використання матеріалів наукового дослідження в навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління», що дало змогу адаптувати навчально-

методичні комплекси дисциплін до умов трансформаційних процесів в економіці та освіті, поглибити їх теоретичні-методичні основи та підвищити якість підготовки фахівців за спеціальностями 292 «Міжнародні економічні відносини», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 075 «Маркетинг», 081 «Право» (акт впровадження від 17. 10. 2019 р.).

Дискусійні положення та зауваження по дисертації. Не всі положення роботи є беззаперечними. Частина з них має дискусійний характер, а деякі потребують уточнення та додаткової аргументації. Окремі результати дають поштовх до подальшої наукової дискусії і знаходження шляхів вирішення досліджуваних проблем.

1. Матеріали п.п. 1.2. «Методологія дослідження економічної сутності інтелектуальної власності» не в повній мірі відповідають назві. З огляду зміст матеріалів п.п., у якому розкрито наукові підходи до дослідження категорії «власність», «інтелектуальна власність», доцільною назвою даного п.п. є така: «Еволюційно-ретроспективний аспект дослідження сутності поняття інтелектуальна власність», що цілком «лягає в канву» вимог до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидатського рівня.

2. У ході дослідження теоретичних засад розвитку інтелектуальної власності, на основі узагальнення наукових розробок у роботі наведені основні складові реформування захисту інтелектуальної власності в системі пріоритетів згідно з Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» (рис. 1.4). Проте, доцільним було б визначити ще й перелік викликів, актуальних на сьогодні, які обов'язково потрібно враховувати при реформуванні економіко-правових основ функціонування ринку інтелектуальної власності в Україні.

3. Більшої логічності дослідженню додало б долучення до Розділу 2 матеріалів п.п. 3.1. «Зарубіжний досвід економічного розвитку інтелектуальної власності». Адже, виявлено прямий та непрямий внесок інтелектуальної власності у ВВП різних країн (ЄС, Китаю, США та України); з'ясовано, що в Україні інтелектуальна власність генерує значно меншу частку виробництва в економіці. В економіках із сильнішим захистом авторських прав та правозастосування, як правило, спостерігається більш висока частка інтелектуальної власності у ВВП та високий рівень креативності. Таким чином, у Розділі 2 було б системно проаналізовано стан та тенденції регулювання розвитком інтелектуальної власності в Україні та в світі.

4. В той же час, у п.п. 2.1. обґрунтовано систему механізмів державного регулювання ринку інтелектуальної власності у взаємозв'язку з суб'єктно-об'єктним та функціональним виміром. Виділено нормативно-правові, процедурно-адміністративні, фінансово-економічні, регуляторні та інформаційно-роз'яснювальні механізми. Сформовано перелік інструментів, що визначають фінансово-економічні та регуляторні механізми регулювання ринку інтелектуальної власності. На нашу думку, п.п. «Механізм державного регулювання ринку інтелектуальної власності» посилить Розділ 3. Тому доцільним було б об'єднання матеріалів (2.1.) з матеріалами третього розділу дисертаційної роботи, зокрема, щодо запропонованих напрямків удосконалення ринку інтелектуальної власності шляхом розробки дієвих механізмів усунення проявів піратства в Україні. Також доповнення описом показників (можливо і в порівнянні з іншими країнами) надало б запропонованим підходам більш довершений характер.

5. Безперечно, вагомим і цінним щодо наукової новизни дисертаційної роботи є авторський підхід до обґрунтування Концепції державного регулювання ринком інтелектуальної власності з акцентом на інноваційно-інвестиційні перспективи економічного розвитку та реалізацію реформ в Україні, проте, не вистачає підтвердження ефективності впровадження Концепції на емпіричному рівні.

6. Недоопрацюванням автора / недостатнім є врахування сучасних ринкових трансформаційних процесів, нових викликів та реалій господарської діяльності при обґрунтуванні напрямів і шляхів удосконалення державного регулювання ринку інтелектуальної власності.

Також, в цілому позитивно оцінюючи висвітлення автором впливу інвестиційно-інноваційного розвитку на ринок інтелектуальної власності, недостатньо уваги в роботі приділено ролі інтелектуального капіталу в контексті розвитку інтелектуальної власності.

7. У тексті дисертації та автореферату неодноразово акцентується увага на правових аспектах розвитку інтелектуальної власності, тому доцільно було більше уваги приділити етапам розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності та існуючим прогалинам в цьому питанні.

Проте, висловлені зауваження та пропозиції не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Мاستила А. Я., можуть бути предметом подальших досліджень з визначеної теми.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Мاستила Андрія Ярославовича на тему: «Державне регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання – розробку теоретико-методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитком ринку інтелектуальної власності в Україні. Наукові положення, висновки та пропозиції, наведені в роботі, обґрунтовані, логічні та достовірні. Дисертація оформлена згідно вимог, положення роботи належним чином аргументовані; сприйняттю матеріалів сприяє їх представлення/ілюстрація у таблицях і рисунках.

Автореферат та наукові публікації автора повною мірою відображають основні положення, рекомендації та висновки дисертації.

За змістом, рівнем наукової новизни, теоретико-методичним та практичним значенням, обсягом та оформленням дисертаційна робота на тему: «Державне регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності» відповідає вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор – Мاستило Андрій Ярославович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка,

професорка кафедри економіки підприємства і підприємництва

Хмельницького національного університету

М. В. Диха

Загальний висновок. Дисертаційна робота Мاستила Андрія Ярославовича на тему: «Державне регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання – розробку теоретико-методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитком ринку інтелектуальної власності в Україні. Наукові положення, висновки та пропозиції, наведені в роботі, обґрунтовані, логічні та достовірні. Дисертація оформлена згідно вимог, положення роботи належним чином аргументовані; сприйняттю матеріалів сприяє їх представлення/ілюстрація у таблицях і рисунках.

Автореферат та наукові публікації автора повною мірою відображають основні положення, рекомендації та висновки дисертації.

За змістом, рівнем наукової новизни, теоретико-методичним та практичним значенням, обсягом та оформленням дисертаційна робота на тему: «Державне регулювання економічним розвитком ринку інтелектуальної власності» відповідає вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор – Мاستило Андрій Ярославович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка,

професорка кафедри економіки підприємства і підприємництва

Хмельницького національного університету

Підпис дійсний
Засвідчую

Науковий відділ кадрів

І.С.Мартинюк

М. В. Диха